

Utdrag fra kunstplaner for Amalie Skram videregående skole (08/00139) og Svømmeanlegget Hellen (06/00085)

Innhold:

1. Innledning
2. Kunstutvalgets sammensetning og arbeidsform
3. Byggeprosjektet og brukerne
4. Overordnet ide for kunsten i Hellen
5. Begrunnelse for valg av kunstprosjekt og plassering
6. Kunstprosjekter
7. Budsjett
8. Fremdriftsplan
9. Formidling

1. Innledning

Kunstutvalget behandler disse to ulike prosjektene som separate prosjekter med felles kontaktflate. Vår oppfatning er at samlokaliseringen stiller kunstplanene overfor utfordringer som virker berikende på begge parter. Vi bestreber å etablere en felles kontekst, men med ulike løsninger for de ulike brukerne.

2. Kunstutvalgets sammensetning og arbeidsform

Kunstutvalget består av 10 medlemmer:

Oddbjørg Høgset – brukerrepresentant, Tanks videregående skole

Frode Karlsen – brukerrepresentant, Bergen kommune - idrettsetaten

Helene Systad – brukerrepresentant, Lønborg videregående skole

Einar Tønseth – prosjektleder, Bergen kommune

Kjell Johan Brun – prosjektleder, Hordaland fylkeskommune

Gitte Heeris / Søren Hell Hansen – KHR arkitekter

Tone Stedal Haugland – kulturavdelingen, Hordaland fylkeskommune

Sissel Lillebostad – kunstnerisk konsulent (utvalgets leder)

Arne Rygg – kunstnerisk konsulent

Sekretærer: Grete Riis - Bergen kommune, Tone Stedal Haugland – Hordaland fylkeskommune

3. Byggeprosjektet og brukerne

Byggherre/prosjektansvarlig: Hordaland Fylkeskommune (for Amalie Skram videregående skole) og Bergen Kommune (for svømmeanlegget)

Arkitekter: KHR arkitekter AS

Helleren skal romme den videregående skolen Amalie Skram og hovedanlegg for svømming og stup. Prosjektet er plassert i det framtidige byutviklingsområdet på Nygårdstangen ut mot Store Lungegårdsvann, vel fem minutters gange fra Bergens hovedbusstasjon og jernbanestasjon. Utomhusarealene rundt bygget vil bli et offentlig byrom tilgjengelig for allmennheten. Tomta er avgrenset av Bergen Brannstasjon, terminalområdet for Jernbaneverket (framtidig mulig bybanetrace), og sjøfronten med offentlig gang- og sykkelveg mot Store Lungegårdsvann.

Prosjektet er totalt på ca. 28.800 m² fordelt med 14.400 m² på skoledelen, 11.300

m² på svømmedelen og 3.100 m² på fellesarealer. Bygningen framstår som en kompakt form mot omgivelsene. Hovedformen har en takflate som skrå mot sørvest og den dominerende vindretningen. Svømmeanlegget er internt plassert mot vest og skoleanlegget mot øst, med felles- og trafikkarealer mellom. Hovedinngang er fra nord mot sentrum, og fra gateplan stiger det så opp til et hovedplan med fellesfunksjonene som igjen åpner seg mot uteromsplassen med et stort trappeanlegg ved vannet på solsida mot syd.

Anlegget bygges som en stålkonstruksjon med dekker og stabiliserende vegger i betong. Utvendig er anleggets tak og fasade kledd slik at bygget får en sammenhengende ytre overflate. Fasadene er kledd med sink og fargede glasplater, og taket med sink og takpapp. Den nederste delen av fasadene består av glassflater for å gi en god visuell kontakt mellom by og bygning.

Innvendige materialer er keramiske fliser i våtrommene i svømmeanlegget, ellers gummibelegg på gulv og akustikkpuss og gips i himlingene. Vegg- og takflater vil bestå av hvitmalte gipsplater og akustikkpuss, men med noe innslag av tre og farger.

3.1 Anleggets bruk og kontekst

Skoledelen skal erstatte Lønborg videregående skole og Tanks videregående skole og vil få 120 ansatte og 903 elever, hvorav 540 elever på studiespesialiserende utdanningsprogram med vekt på realfag, 180 på helse- og sosialfag, 90 elever på idrettsfag og svømming, 60 elever på påbygning til studiekompetanse, 25 elever på voksenopplæring/realkompetanse, og 8 elever på tilrettelagt opplæring. Skolen vil også få et auditorium med ca 300 plasser, kafé/kantine med plass til ca 300 og en flerbrukshall.

Svømmedelen får et 50 x 25 m hovedbasseng, et eget stupebasseng på 25 x 20 m, et opplærings-/terapibasseng, et barnebasseng, to vannsklier og tribune plass for inntil 1000 tilskuere. Bassengene blir et nasjonalt hovedanlegg for stup og svømming der det vil arrangeres nasjonale og internasjonale konkurranser. Det vil også bli et viktig for treningsanlegg for idrettsutøvere og idrettslinjene ved Amalie Skram. 90 % av bruken vil likevel være masseidrett og trim og det forventes 300.000 til 400.000 besøkende hvert år.

Den offentlige profilen til de to delene av bygget har likhetspunkter, men noe ulik

målformulering. Svømmeanlegget skal brukes til både lokal trening og lek samt nasjonale konkurranser i regi av svømmeforbundet. Skolen inngår i det vi definerer som institusjonell kunnskapsbygging, og kan sees som et sted nasjonale interesser formulerer seg i henhold til framtidig kompetanse. Skolen er på mange måter brobyggere mellom det vi kan og det vi vil ha behov for å kunne - det vi enda ikke vet noe om. Svømmeanlegget rommer også kompetanseutvikling, perfektionering av gammel kunnskap og oppdagelser av ny viten. Begge institusjonene innehar store mengder oppsamlet kunnskap som i møtet med nye generasjoner utvikles i delvis uforutsigbare retninger.

Både sport og skole er områder der nasjonal identitet artikulerer seg. Begge områdene inngår i det nasjonale dannelsesprosjektet. Som institusjoner er de sårbare for propaganda og autoritære ideologier, men det er også der vi som fellesskap tillater oss å ha kollektive forhåpninger og der enkeltpersoner kan utgjøre store forskjeller. Gode skoler regnes som nasjonale fortrinn i en verden der utdanning inngår i den globale utvekslingen.

Kroppslig utvikling er viktig for mental utvikling og vi vet at mye kompetanse er fysisk erfaringsbasert og basert på *taus* kunnskap¹. En levende og fleksibel utdanning vil ta hensyn til disse ulike formene for kompetanse. Vi lærer gjennom utveksling, sammenstilling, repetisjon og refleksjon - der det viktigste kanskje er bevegelsen mellom alle metodene.

Kunnskapstilegnelsen skjer i sosial rammer og kan ikke løsrives fra danning og sosialisering. En ting er at skole og idrett er arenaer der en ikke bare utvikler kunnskap og kropp. De er også sentrale steder for å bygge samfunn og demokrati. Videre er det sosiale et grunnleggende rammeverk for kunnskapsoverføring. På et nivå gjelder dette at vi er avhengig av tilstrekkelig trygghet, selvtillit osv. På den andre siden skjer overføringen av *taus* kunnskap i og gjennom sosiale strukturer. En lærer ikke bare gjennom å lese bøker, skrive eller trene for seg selv, men ved å se hvordan topputøvere, lærere og medelever gjør ting. Kunnskap overføres og testes i situasjoner som fungerer som *bevegelige modeller* – arenaer for utprøving mellom individ og samfunn.

¹Taus kunnskap (*tacit knowledge*) står for erfaringskompetanse som i motsetning til eksplisitt kunnskap ikke er lett å uttrykke eller videreformidle, og hvis verdi derfor lett blir oversett. Kunnskap av typen "Nygårdstangen ligger i Bergen" er enkel å beskrive, videreformidle og forstå. Evnen til å f.eks. å snakke et språk, lese, sykle og bruke avansert utstyr betinger derimot et bredt spekter av kunnskap som selv eksperter på bruken av utstyret ikke alltid er seg bevisst eller i stand til å verbalisere og formidle.

4. Overordnet ide for kunsten i Hellen

Svømmeanlegget og Amalie Skram videregående skole er to atskilte kunstprosjekt med et felles kunstutvalg som vektlegger å ivareta den tematiske og visuelle forbindelsen mellom to institusjoner i et helhetlig bygg. For å oppnå dette ser vi det som ønskelig å ha en felles kunstplan for de to institusjonene. Et felles idegrunnlag er også viktig fordi deler av kunsten tenkes plassert i fellesarealer som binder skole og svømmeanlegg sammen og vil bli benyttet av både elever og svømmere.

For Hellen ser vi etter samtidskunst på høyt nivå som er bevisst sin rolle som meningsprodusent og i sin dialog kan tematisere både fysiske, historiske, politiske og eksistensielle føringer i konteksten. *Bevegelig* - eller *rørlig* – er et overordnet stikkord for begge kunstplanene. Begrepet rommer assosiasjonene oppbrudd, strømninger, flyt, etablering av nye relasjoner, av nye sannheter og liv. Som begrep kobler vi det gjerne til vår samtid – den moderne verden – der vi opplever forventning om stadig økende hastighet, både på flyt av informasjon og egne prestasjoner. Men forventningen om bevegelse er også fundamental for utvikling og liv. "Den som har begge beina på jorda, står stille" sier et gammelt ordtak. Vi aner at denne innsikten viser til en tett relasjon mellom tanke, kropp og bevegelse.

Kroppen er hjelpemiddelet for å *ha en verden*, sier fenomenologen Maurice Merleau-Ponty. Tanken er for ham i konstant bevegelse mellom sanserespons og refleksjon. Vår verden konstrueres gjennom dette samspillet. Vanligvis er samspillet skjematisk og raskt, inntrykk bearbeides egentlig ikke som reelle inntrykk. De registreres, men erfares ikke bevisst i sin helhet. I hverdagen har ikke mennesket tid til det. Den prosessuelle bearbeidelsen av nye inntrykk er langsom og krevende. I dette finner vi igjen det menneskelige paradoks. Vi er både atskilt fra og uoppløselig sammenbundet med verden omkring oss. Vi er i konstant bevegelse mellom å *være i verden* og refleksjonen over *hvordan* vi er i verden.

Svømmeren artikulere dette. Vannet, som egentlig er et fiendtlig miljø for det landbaserte pattedyret mennesket, muliggjør samtidig at vi kan føle oss som løse fra tyngdekraften. Og svømmeren *blir* sin egen bevegelse. Motstanden i vannet gjør det mulig å fly/te. Tvilen (på om det er mulig å være i vannet) bearbeides kontinuerlig i bevegelsen gjennom vannet. Tvilen er rørlighetens upolerte og ustabile fetter. Hvis alt beveger seg, og ingenting signaliserer utholdenhet, langsomhet eller betenkning, får rørligheten ingen komplementær faktor, ingen motstand. Rørelse og

faste punkt definerer hverandre gjensidig. Alt levende beveger seg. I sosiale strukturer innebærer likevel bevegelse svært ofte skisma - små eller store brudd utløst av friksjonen mellom tradisjon og utvikling.

Forfattere som Amalie Skram pekte på sin tids sannhetsverdier og på hvordan individualitet formes i samspill med andre. Samspillet beveger seg i spenningen mellom verdier som frihet og trygghet, forpliktelser og uavhengighet. Amalie Skram hevdet troen på kjærlighetens, frihetens og likhetens mulighet - samtidig som hun ser at forskjellene etablert av arv og miljø er dypt rotfestet i oss. Hun framhever paradoksene i mennesket, vi er både-og, vi er lengtende, sanselige, fornuftige, rasjonelle, men som handlende i verden begrenses vi av sosiale strukturer. Frihetens paradoks, synes Skram å hevde, er utsatthet, kaos og overskridelser. Trygghetens paradoks er restriksjoner og ugjennomtrengelige sperringer.

4.1 Svømmeanlegget

Grunnlaget for kunstplanen er begrepet *bevegelighet* – flyt, friksjon og motstand, liv, hastighet, tvil. Det er et ønske om at *bevegelighet* både i skoledelen og i svømmedelen undersøkes kunstnerisk som et samtidig både mentalt og fysisk fenomen.

Samspillet mellom sanserespons og refleksjon er som tidligere nevnt vesentlig for fenomenologien, det var også en viktig metode for Skram i utforskningen av det motsetningsfylte i mennesket. Sanselig respons av verdenen danner grunnlaget for estetikken, og bearbeidelsen av sanselig informasjon gir grunnlag både for taus kunnskap og refleksjon rundt tilværelsen.

Vi ønsker å gripe an det tematiske grunnlaget *bevegelighet* for svømmehallen med fokus på den tause kunnskapen, der den fysiske komponenten er sentral i kunnskapstilegnelsen. Omsatt i kunstnerisk praksis finner vi denne typen kunnskap blant annet i Jackson Pollock sine malerier, i en jamsession blant jazzmusikere, eller i den tette dialogen mellom handling og refleksjon vi kan finne hos rappere og hiphop-dansere. Her er *bevegelse* en fysisk størrelse, i den grad den mentale ressursen omsettes så raskt at det gis lite rom for bevisst planlegging. I forlengelsen av dette kan det være interessant å utforske bevegelsen mellom å *være i verden* og refleksjonen over *hvordan* vi er i verden.

4.2 Amalie Skram videregående skole

Det samme tematiske grunnlaget, men med et litt annet fokus vil gjelde for Amalie

Skram vg. skole. Amalie Skram er valgt som navn på den nye videregående skolen. Fra fylket oppfordres det i navnevedtaket for skolen til å "nytte Amalie Skram si livshistorie og litteraturen hennar på ei lang rekkje måtar når det gjeld å bygge skolen sin eigen identitet og sjølføståing."

Stikkordet for Helleren – bevegelig – vil det her vært naturlig å se i tilknytning til Skrams forfatterskap. Skram bruker litteraturen til å reflektere over grunnleggende menneskelige spørsmål som forholdet mellom individuell frihet og sosiale forventninger. Hun undersøker hvordan livet kan utfolde seg under gitte forutsetninger – et liv der planer ofte kullkastes og hovedpersonene kommer inn i feilslutninger og paradoks. Kunsten blir her en metode for tenkning der det kjente testes, ofte gjennom å føre inn negasjonen eller følge ideer helt ut, nesten til det absurde.

4.2.1 Amalie Skram

De biografiske opplysningene forteller om en sterk og søkende kvinne som ikke aksepterte de fastlagte normene for kjønns – og klasseroller – med de økonomiske og sosiale vilkår på den ene siden og menneskets emosjonelle behov på den andre siden. Gjennom bøkene sine undersøkte hun ulike modeller for samliv, betydningen av arv og klassesamhørighet, forventninger til kjærligheten og ekteskap. Hun behandlet også litterært egen erfaringer med datidens syn på galskap og normalitet og grensen mellom disse. Personene i hennes litterære verden styrer i liten grad over egen skjebne – egne valg blir ubønnhørlig justert av ytre omstendigheter eller indre tvil. Sånn sett er det lett å lese en determinisme inn i hennes forfatterskap. Men det betegner også en brytning mellom det gamle samfunnets aksept av at meningen med livet er gitt av større krefter enn en selv, og en voksende tvil om samfunnets sannhetsverdier.

Både litterært og biografisk skriver Skram om lengselen etter kjærligheten som en sterk og forenende kraft – en ideell tilstand som likestiller mann og kvinne i et fellesskap. Og både i litteraturen og i livet hennes blir det kompromissløse i kjærligheten utsatt for tunge skuffelser. Kjærligheten slik den skildres av Skram, blir pervertert av egne urealistiske forventninger og de sosioøkonomiske krav som stilles. I bøkene hennes finner vi beskrivelser av hvor vanskelig det er å håndheve andre verdier enn de sosialt aksepterte – for eksempel der kvinnen som lever ut sin uavhengighet, blir sosialt handikappet og mister sin legitime plass i samfunnet. I dette retter Skram en hard kritikk mot det patriarkalske samfunnet, men også mot kvinnens aksept av egen rolle.

4.2.2 Amalie Skram og vår tid

På den videregående skolen er elevene mellom ungdom og unge voksne. De er nysgjerrige, kritiske, opprørske og usikre, de lurer på hvem de er og hvor de skal. Hvilket samfunn går de inn i, vil det være plass for alle, for *meg*? Disse brukernes eksistensielle spørsmål og rastløse kunnskapshunger uttrykker noe av den samme tvilen som også preget den tidlige modernismen på Skrams tid.

Skram vektla å påvise fastlåste sosiale strukturer. I dag har de patriarkalske strukturene i store trekk forsvunnet fra det norske samfunnet. Men de sosiale rollene vi går inn i, blir stadig definert som bærere av verdier; det koster stadig mye å bryte ut av fastlagte forventninger til oppførsel og verdiforankring. De som vokser opp i dag står også overfor strukturer som framstår som fastlåste, men like mye overfor spørsmålene om hvordan en kan leve i en verden der etablerte sannheter er i *bevegelse*, og i et økonomisk system der framgang avhenger av evnen til å leve med raske omskiftninger.

5. Begrunnelse for valg av kunstprosjekt og plassering.

Utvalget ser tre typer kunst som aktuelle for Hellen. Integrert kunst, flyttbar kunst og temporær kunst. Den integrerte kunsten vil gå i tett dialog med arkitekturen. Målet er å få til kunstprosjekt med visuell styrke og varighet. Den flyttbare kunsten har verdi i et skolebygg med fleksible løsninger der rommenes bruk og funksjon vil endres over tid. Temporær kunst er verk av mer flyktig karakter, som performative og aksjonspregede arbeider. Vi ser også for oss at enkelte prosjekt strekker seg over tid fra før flytting fra Sentralbadet, Lønborg og Tanks til etter innflytting i Hellen.

Aktuelle områder for integrert kunst:

A. Utvalget ønsker et markert kunstverk lagt til portalen eller overgangssonen i syd mellom kantine, bibliotek og hovedtrapp. Dette er et sentralt sted i bygget synlig fra inngangspartiet fra sjøsida (som også er solsida og trolig et populært uteområde), svømmehallens serveringsområde, kantine, foaje og gangbroer. Området markerer overgangen mellom inne og ute, trafikkzone og kafe, svømmehall og skole. Stedet er sammensatt og interessant med ulike vegg-, glass- og takflater. Det er både visuelle og fysiske kontaktflater mellom mange ulike funksjoner, og det er kanskje her byggets kompleksitet framstår som tydeligst. Glassflater åpner opp veggene til to rom i bygget med ulike brukere:

svømmehallen og biblioteket. Det er et område med høy grad av bevegelighet og gjennomgang, samtidig knytter det an til den mer langsomme aktiviteten i biblioteket. Et nært samspill med arkitekturen blir her vesentlig for kunstprosjektet. Det disponible veggarealet og rommet er geometrisk beskrevet som område A i vedlegg til kunstplanen. *(Amalie Skram vgs)*

B. Inngangspartiet mot nord har en gjennomgående strukturell konstruksjon som kan få funksjon som en portal en passerer ved ankomst til både skole og svømmeanlegg. Området som er arena for kunst er geometrisk beskrevet som område B i vedlegg til kunstplanen. Denne bør sees i sammenheng med utformingen av område A og kan være aktuelt å tildeles samme kunstner. *(Amalie Skram vgs)*

C. Opplærings- og terapibasseng. Det disponible arealet er geometrisk beskrevet som område C i vedlegg til kunstplanen. *(Svømmeanlegget)*

E og F. Der er to auditorier og vi ser hovedauditoriet med 275 plasser som det som er mest offentlig tilgjengelig og derfor en hovedsatsning. Her er det mulig å ta utgangspunkt i både vegger, tak og møblering. Vegg- og takflater er utformet som kryssfiner med perforeringer som fungerer akustisk regulerende. En av flere muligheter her er å gå inn og bestemme hvordan disse utsparingene utformes. Auditoriene er geometrisk beskrevet som område E og F i vedlegg til kunstplanen. *(Amalie Skram vgs)*

D. Ved inngangspartiet til garderober og svømmeanlegg er en fondvegg som også strekker seg inn i et undervisnings- og møterom. Veggene har en høy grad av synlighet og utvalget vurderer å legge et arbeid til denne veggene, gjennomgående fra seminarrom til lobby/inngangsparti. Området ligger under det store og lyse skole- og svømmehallsområdet og er med grå veggflater og lav takhøyde tenkt som en kontrast til dette. Området er geometrisk beskrevet som område D i vedlegg til kunstplanen. *(Svømmeanlegget)*

G. I svømmehallen og inn mot fellesarealene er en gjennomgående fem etasjer høy teknisk søyle aktuell som arena for kunst. Denne vender både inn mot svømmeanlegget og ut mot fellesarealet og skoledelen. Området er geometrisk beskrevet som område G i vedlegg til kunstplanen. *(Svømmeanlegget)*

H. I biblioteket er en større veggflate som danner en "indre vegg", et visuelt samlingspunkt for hele rommet. Området er geometrisk beskrevet som område H i vedlegg til kunstplanen. *(Amalie Skram vgs)*

5.1. Beskrivelse av kunstverk (angivelse av materiale, størrelse o.a.)

Dette punkt tilkommer etter at prekvalifisering og konkurranse er avviklet. Se

framdriftsplan.

5.2. Forslag til utførende kunstner(e) og dokumentasjon på kunstneren(e)s faglige bakgrunn

Utvalget vil utlyse en åpen felles prekvalifisering for å finne fram til aktuelle kunstnere til både konkurranse og direkte oppdrag. Prekvalifiseringen vil utlyses i nasjonal fagpresse samt gjennom digitalt baserte kanaler og nettverk i inn og utland. Materialet vurderes av kunstutvalget som sammen med en elev fra Lønborg eller Tanks videregående skole vil fungere som jury.

På bakgrunn av materialet vil kunstutvalget velger ut kunstnere som går videre til lukket konkurranse om hovedprosjektet. Den lukkede konkurransen er honorert og levert materiale skal foreslå konkrete kunstprosjekter for det aktuelle området og følges av teknisk dokumentasjon. Utvalget forbeholder seg likevel retten til ikke å anbefale at noen av konkurranseutkastene realiseres.

Prekvalifiseringen vil også danne grunnlag for direkte oppdrag eller innkjøp til mindre delprosjektene, samt til temporær og flyttbar kunst.

Da der ofte kan være interessante kunstnere som har begrenset erfaring med gjennomføring av større kunstprosjekter i offentlig rom ser kunstutvalget det som viktig å sette av konsulentmidler for å kunne gjennomgå budsjett og tekniske planer for valgte kunstverk.

6. Kunstprosjekter

Videre innhold under dette punkt tilkommer som del 2 av kunstplanen etter at prekvalifisering og konkurranse er avviklet.

7. Budsjetter

Totalbudsjettet for kunst er på 5 millioner til skoledelen og 1,1 millioner til svømmeanlegget. *Videre spesifisering av dette punkt tilkommer som del 2 av kunstplanen etter at prekvalifisering og konkurranse er avviklet.*

8. Fremdriftsplan

November 2009: Grunnarbeid for Hellen starter

Januar 2010:	Prekvalifisering utsendes.
8. mars 2010:	Frist for innsending av presentasjoner til prekvalifisering.
1. mai 2010:	Valg av kunstnere til evt. lukket konkurranse.
Sommer 2010:	Konstruksjonsarbeider for bygget starter.
1. september 2010	Frist for besvarelse på konkurranse.
15. oktober 2010:	Valg av kunstnere til hovedprosjekter.
1. desember 2010:	Valg av kunstnere til resterende prosjekter.
30. mars 2012:	Planlagt ferdigstilling av bygget. Innkjøring av teknisk anlegg og montering av inventar og utstyr starter.
August 2012:	Bygget tas i bruk.
Høsten 2012:	Formidling og omvisning
Perioden 2011 – 15:	Temporære prosjekter gjennomføres

9. Formidling

Utvalget vil prioritere å arbeide formidlende med kunsten for å bidra til at denne får en ramme som gjør den tilgjengelig og synlig utover det umiddelbare. Aktuelle formidlingsformer kan være seminar, utstilling, omvisninger og publikasjon.

Videre innhold under dette punkt tilkommer som del 2 av kunstplanen etter at prekvalifisering og konkurranse er avviklet. Se framdriftsplan.